

ומתרצינן: וליטעמיך, תקשי לך היא גופא, הלכה כרבן גמליאל אם כן מדוע אמר שמואל ואת לא תעביד עובדא, כלומר, שאם רצה לומר הלכה כרבן גמליאל ברוב כשרים ואין הלכה כמותו ברוב פסולים, כך היה לו לומר: הלכה כרבן גמליאל והוא דאיכא רוב כשרים. ואם רצה לומר שהלכה שרבן גמליאל ואף רבן גמליאל לא הכשיר אלא ברוב כשרים, היה לו לומר כן במפורש.

אלא על כרחך, מאי אית לך למימר, שצריך לפרש את דברי שמואל כך, הא שאין הלכה כרבן גמליאל כשאין רוב כשרים אצלה, זה הוא רק לכתחלה, שאם כהן בא לימלך בבית דין, אין מתירים לו לכונסה אלא אם כן היו רוב כשרים אצלה. אבל הא בדיעבד אם נשאה כהן ולא נמלך, אין מוציאין אותה ממנו. וכמו שאמרו הלכה ואין מורין כן.

ולפי זה לא קשה לרב יוסף מדברי שמואל. משום שוהא נמי בארוס וארוסתו בדיעבד דמי שהרי נתעברה ואתה בא לפסול את העובר⁽³⁾, ולאסור את הארוסה על הארוס, ואם אין אתה מאמינה הרי אתה מוציאה מבעלה.

ועתה הגמרא באה לדון בענין "אלמנת עיסה", שיש לה דין של "ספק ספיקא".

מעשה בההוא ארוס וארוסתו, דאתו לקמיה דרב יוסף, היא אמרה מיניה מהארוס נתעברתי. והוא אמר אין מינאי אמת ממני הוא.

אמר רב יוסף, למאי ניהוש לה? אין לחוש שמא נתעברה מאדם אחר, והולד ממזר, משתי סיבות.

חדא, דהא קא מודה הארוס לדבריה.

ועוד, הא אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבן גמליאל שנאמנת לומר למי נבעלה.

אמר ליה אביי: וכי בהא במאורסת, כי לא [אם לא] מודה הארוס, מכשר רבן גמליאל?

וכי נאמנת לרבן גמליאל גם בלא הודאת הארוס, שהרי אומר רב יוסף "ועוד", ומשמע מדבריו שנאמנת גם בלא הודאת הארוס.

והאמר ליה שמואל לרב יהודה: שיננא⁽²⁾ הלכה כרבן גמליאל, ואת לא תעביד עובדא [אל תפסוק למעשה כמותו] עד דאיכא רוב כשרין אצלה.

והכא בארוסה רוב פסולין אצלה חוץ מן הארוס, שהרי היא אשת איש.

לכתחילה לבוא בקהל, אף על פי שלכהן אינה נאמנת על עצמה להנשא לכתחילה, לפי שאם לא נאמינה לגבי הולד להכשירו לכתחילה לכהן אין לו תקנה, שיהיה אסור בבת ישראל ואף בממזורת, שמן התורה הרי הוא כשר, והרי זה נחשב כדיעבד. (תוספות ד"ה חדא, ריטב"א, ר"ן, ומגיד משנה פי"ח מהלכות איסורי ביאה הי"ג)

ממש, ומה שקודם לכן מסכימים ביניהם השנים להתחתן, זה נקרא שידוכין, והעולם טועה לקרוא לשידוכין אירוסין.

2. עיין לעיל דף י"ב עמוד ב' בהערה שם, הפירוש לשיננא.

3. ולכן נאמנת להכשיר את הולד ומותר

ונאמרו בראשונים כמה הסברים בביאור המושג של "אלמנת עיסה".

שיטת רש"י היא, שמדובר באלמנתו של כהן שהוא ספק חלל.

והיא נחשבת ל"ספק ספיקא" משום שיש לה גם את צד "חזקת הכשרות" שלה לכהונה, מלבד הספק שמא אין בעלה חלל, אך אין זה ספק ספיקא הרגיל, המורכב משני ספיקות.

וכגון שהיה הספק באמו של בעלה הכהן, האם היא נישאה לאביו הכהן בהיותה גרושה, והבן הזה שנולד ממנו הוא חלל, וכיון שהיא נישאה לבן הזה הרי גם היא חללה, או שמא לא היתה גרושה אלא אלמנה והבן שנולד הוא כהן כשר, ואף היא נישאה לבן הזה היא כשירה לכהונה.

והספק הזה התעורר משום שקודם לכן היתה אמו של זה נשואה לאדם אחר, והוא זרק לה גט, והיה הגט ספק קרוב לו (ואינה מגורשת) ספק קרוב לה (ומגורשת), ואחר כך הוא מת, ונמצאת זו ספק גרושה ספק אלמנה, והלכה ונישאה לכהן, והוליד ממנה בן, זהו ספק חלל. ואלמנתו של זה היא הנקראת אלמנת עיסה.

והיא נקראת ספק ספיקא, לפי שאמו של ספק חלל זה שבה נולד הספק, היא עצמה לא נאסרה אלא מספק, ואלמנה זו שבאה מחמת בנה, ולה עצמה יש חזקת כשרות, נקראת ספק ספיקא.

שיטת רבי יוסף טוב עלם (הובא ברש"י לקמן) ש"אלמנת עיסה" היא אשה שהיה בעלה ספק ספיקא. כגון: שנתגרשה אמו

מבעלה הראשון על ידי גט שנפל ספק קרוב לו ספק קרוב לה, והיא ספק מגורשת, ומת בעלה הראשון בתוך שלשה חדשים מנתינת הגט, ונשאת לכהן תוך שלשה חדשים, וילדה את זה, שהוא ספק אם נולד לתשעה חדשי עיבור מבעלה הראשון, וכשר הוא. וספק שמא נולד לשבעה חדשי עיבור לבעלה האחרון, והוא בנו של כהן שנישאה לספק גרושה, והרי הוא ספק חלל. הרי ספק ספיקא, שמא אינו בנו של כהן, אלא של הבעל הראשון, הישראל. ואם תרצה לומר בנו של הכהן הוא, שמא לא היתה אמו גרושה אלא אלמנה. ולכן נקראת אלמנתו אלמנת עיסה, שיש בה עירובי ספיקות הרבה כעיסה זו שהיא בלוסה.

שיטת ר"י וריב"א בתוספות ש"עיסה" היא כינוי למשפחה שנתערב בה ספק חלל אחד או הרבה ספיקי חללים, וכל אחד מבני המשפחה הוא ספק ספיקא, שספק אם הוא אותו ספק שנתערב בהן או לא. ואלמנתו נקראת אלמנת עיסה.

רמי ליה אביי לרבא, סתירה לכאורה, בדברי רבי יהושע:

ומי אמר רבי יהושע שהאשה אינה נאמנת, ונפסלת אפילו שיש לה חזקת כשרות.

ורמינהו, העיד רבי יהושע ורבי יהודה בן בתירא על אלמנת עיסה, שהיא כשרה להנשא לכהונה.

ומשמע, שסובר רבי יהושע שמעמידים את האלמנה על חזקת כשרות, ואומרים: אל תפסלנה לזו מספק שיש לנו שמא היה בעלה חלל.

וקשה ממשנתינו, שאמר רבי יהושע שאינה נאמנת אפילו שיש לה חזקת כשרות.

אמר ליה רבא: הכי השתא? כיצד רוצה אתה לדמות אלמנת עיסה לאשה שנבעלה בזנות?

והרי **התם**, באלמנת עיסה, הספק הוא על הנישואין שנישאה אמו של ה"עיסה", ויש לנו כלל שאשה שנישאת, בודקת ונישאת.

ויש לומר שבדקה אחר אותן גירושין של אמו של בעלה, והוגד לה שהיה הגט קרוב לו ולא נתגרשה כלל, והיתה אמו אלמנה, וכשרה לכהן, ובנה אינו חלל.

מה שאין כן **הבא**, שאמר רבי יהושע שאינה נאמנת, מדובר בזנות. וכי אשה שמזנה, בודקת ומזנה?

אמר רבא לאביי: וכי רק דרבי יהושע אדרבי יהושע קשיא לך, אבל דרבן גמליאל אדרבן גמליאל לא קשיא לך, ולא חששת לתרצו.

והא קתני סיפא, **אמר להן רבן גמליאל לרבי יהושע ורבי יהודה בן בתירא, קבלנו עדותכב, נאמנים אתם לנו שכך שמעתם שאלמנת עיסה כשרה לכהונה. אבל מה נעשה, שהרי גזר רבן יוחנן בן זכאי שלא להושיב בית דין על כך להתירה לכהונה, שודאי אסורה היא לכהן.**

שהכהנים, שומעין לכם לרחק אם תאמרו אסורה, אבל לא לקרב, אם תאמרו מותרת.

ומשמע שסובר רבן גמליאל שאין מעמידים את אלמנת העיסה על חזקת כשרות, ופסולה.

וקשה על דברי רבן גמליאל במשנתינו, שאמר שכשיש לה חזקת כשרות נאמנת וכשרה.

אלא, אמר רבא: דרבן גמליאל אדרבן גמליאל לא קשיא. משום שהתם, במשנתינו שמכשיר רבן גמליאל מדובר שהיא אומרת ברי לי שלכשר נבעלתי, מה שאין כן הבא, גבי אלמנת עיסה פוסל רבן גמליאל משום שהיא שמא.

כי כמו שאנחנו מסופקים על אותו "עיסה", גם היא מסופקת עליו, ואי אפשר לומר כאן את הכלל שבטענת ברי אין להסתפק להוציא דבר מחזקתו.

וכן דרבי יהושע אדרבי יהושע, נמו לא קשיא.

משום שהתם במשנתינו פוסל רבי יהושע כיון שיש רק חד ספיקא, שספק אם נבעלה לכשר או לפסול, שהרי הבועל לא בא לפנינו, ואילו בא, שמא היינו מכירים בו שהוא פסול, לכן אי אפשר להכשירה.

מה שאין כן **הבא** גבי אלמנת עיסה, מכשיר רבי יהושע משום שיש תרי ספיקי [ספק ספיקא]

ומסקנת דברי רבא:

הלכך: לרבן גמליאל, אלים ליה באומרת ברי, דאפילו בחד ספיקא נמי מכשיר.

וקיל ליה באומרת שמא, דאפילו בספק ספיקא נמי פסיל.

ואילו לרבי יהושע אלים ליה חד ספיקא, דאפילו באומרת ברי נמי פסיל.

אלמנת עיסה, כל שאין בה בעירובי ספקותיה לא משום חשש ממזרות ולא משום חשש נתינות ולא משום חשש עבדי מלכים.

ומדייקת הגמרא: הא אם יש בה ספק חלל — כשר ואינו פוסל אותה.

ומקשינן על כך כמה קושיות.

האחת: מאי שנא הנך ספק ממזר, נתין, גוי, שוודאן פוסלים מדאורייתא בביאה, שלומדים במסכת יבמות (דף סח) מהפסוק "כי יהיה לאיש זר" שכיון שנבעלה לפסול לה פסלה לכהונה.

והרי ספק חלל נמי כשהוא ודאי, פוסל מדאורייתא שלומדים שם מהפסוק "לא יחלל זרעו" שמקיש זרעו לו, מה הוא פוסל בביאתו אף זרעו פוסל, והוא עצמו שפוסל לומדים מ"לא יחלל", שני חילולין במשמע, אחד לזרעו ואחד לאשתו.

ותו, עוד שנינו בברייתא לעיל: אמר רבי מאיר, שמעתי כל שאין בה בעירובי ספקותיה אחד מכל אלו הספקות משיאין אותה לכהונה.

והיינו ממש כדברי תנא קמא, שאמר משום שאין בה אחד מכל הספקות הללו העידו עליה להכשירה.

ותו עוד שנינו בברייתא לעיל: רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי מאיר וכן היה רבי שמעון בן מנסיא אומר כדבריו: א.

וקיל ליה ספק ספיקא, דאפילו באומרת שמא, נמי מכשיר.

תנו רבנן: איזוהי אלמנת עיסה שהעידו עליה שהיא כשרה?

כל שאין בה בעירובי ספקותיה של העיסה, לא ספק משום ממזרות, ולא ספק משום נתינות, ולא ספק משום עבדי מלכים. גוים (4) שביאתם פוסלת לכהונה.

ב-ד אמר רבי מאיר, שמעתי, כל שאין בה בעירובי ספקותיה אחד מכל אלו הספקות — משיאין אותה לכהונה (ולקמן תקשה הגמרא שזהו ממש כדברי תנא קמא שאמר שמשום שאין בה אחד מכל הספקות הללו העידו עליה להכשירה).

רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי מאיר, וכן היה רבי שמעון בן מנסיא אומר כדבריו:

א. איזוהי אלמנת עיסה — כל שנשמע בה ספק חלל.

ב. מכירין ישראל ממזרים שביניהם, ולכן ספק ממזר יש להכשיר, משום שאם היה ממזר היו יודעים עליו.

ואין מכירין חללין שביניהם. ולכן ספק חלל יש לפסול (ולקמן תקשה הגמרא שהרי נאמר ברישא איזוהי אלמנת עיסה כל שנשמע בה ספק חלל, משמע שספק חלל כשר).

אמר מר: שנינו בברייתא לעיל איזוהי

של הורדוס שהיה עבד לבית חשמונאי וגברה ידו ומלך. רש"י.

4. הטעם שתפסו בגמרא לשון עבדי מלכים ולא לשון גוים, משום עבדי שלמה שהיו עשירים ובעלי זרוע ונשאו להם בנות ישראל, וכגון זרעו